

## Itsemattien historiaa II

Kirjoitelmani I osassa kävin läpi itsemattien historiaa keskiajalta I maailmansodan kynnykselle. Teen vielä yhteenvedon itsematteista vuodesta 1860 eteenpäin, jolloin itsemattitehtävän voi sanoa päässeen lapsenkengistään.

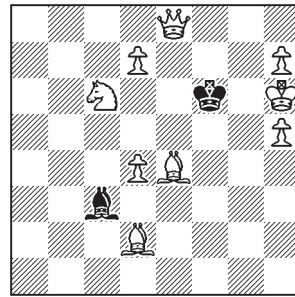
Se ei tietenkään tapahtunut yhdessä yössä, mutta kehitystä edesauttoi tehtävälajin rantautuminen Uudelle mantereelle. Muun muassa G. N. Cheney, Theodore M. Brown ja William Shinkman olivat eurooppalaisia kollegojaan avoimempia niille mahdollisuuksille, joita tämä uusi tehtävälaji tarjosi, ja heidän – koulukuntiin kuulumaton – tuotantonsa olikin omaperäisintä, mitä 1800-luvun itsemattilaadinta tarjosi.

Ennen I maailmansotaa 2–6 siirron itsematteissa esiintyi mm. erityyppisiä yksinkertaisia kyydityksiä, yksi- ja kaksivärisiä urauksia, katkoja eri- ja samanväristen nappuloiden välillä ja ennen muuta patteripeliä, niin valkean kuin mustankin sekä molempien yhdessä. Muodollisista ideoista voi mainita paluun ja korotukset.

Vallitsevat koulukunnat, vanhasaksalainen ja englantilainen, sen enempää kuin myöhemmät looginen ja mattikuvakoulukunta, eivät olleet vielä täysin ”löytäneet” itsemattia, päin vastoin omilla ankarilla dogmeillaan jopa jarruttivat sen kehitystä.

Niinpä 1920-luvulle tultaessa oli lukuisia strategioita ja ideoita, joita itsematteissa ei ollut esiintynyt tai oli

**121 Johann Koers**  
10566. Dt. Wochenschach 1912



5i#                      9+2

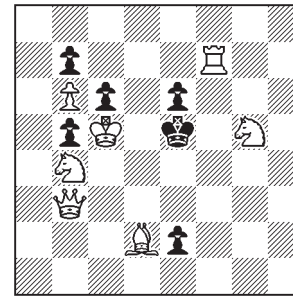
esiintynyt vain satunnaisesti. Seuraavassa koosteessa esittelen maailmansotien välillä julkaistuja 2–5 siirron itsematteja, jotka olivat oman aikansa edelläkävijöitä tai muuten vain kiinnostavia luomuksia.

### Tehtäviä

Tehtävä **121** olisi kuulunut julkaisuaikansa puolesta I osaan. Aika vapaa minimaalilähetti saadaan päämuunnelmassa satimeen siirroin **1.d5!** La1 2.Dd8+ Kf7 3.h8R+! Lxh8 4.De8+ Kf6 5.Lh7 Lg7#, sivumuunnelmassa se kyydittää mattiasemaan toisella tavalla: 1.- La5 2.Lb4! Lb6 3.d8D/L+ Lxd8 4.Le7+ Lxe7 5.Df8+ Lxf8#.

Niin valkea kuin mustakin täyskorotus on tehtävissä 2i#:ssa, jälkimmäinen tosin suurin vaikeuksin. Niinpä 3i#-muoto on perusteltavissa ja tyylikkäästi toteutettavissa, kuten **122**

**122 Knud Hannemann**  
Skakbladet 1919



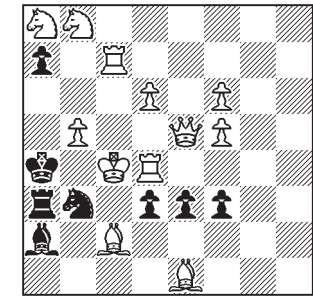
3i#                      7+6

osoittaa: **1.Dd3!** (sp.), 1.- e1D 2.Dg3+ Dxc3 3.Lc3+ Dxc3#, 1.- e1T 2.De3+ Txe3 3.Lc3+ Txc3#, 1.- e1L 2.Lc3+ Lxc3 3.Dd4+ Lxd4# ja 1.- e1R 2.Df5+ exf5 3.Rd3+ Rxd3#.

Tehtävä **123** vie patterien kaksintaistelun uudelle tasolle: vK on kolmen patterin etunappula, mR kahden, ja esiintyy pelissä vielä valkea s-patterikin! **1.Te7!** (2.Kd5+ Kxb5 3.Ke6+ Rc5#) 1.- Lb1 2.Kc3+ Ka5 3.Kxd3+ Rd2#, 1.- d2 2.Kd3+ Ka5 3.b6+ Rc5# ja 1.- dxc2 2.Rb6+ axb6 3.Ta7+ Ra5#.

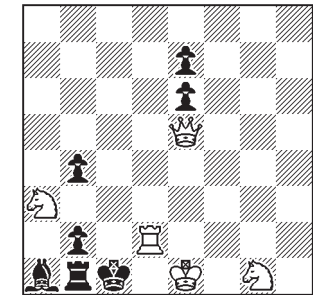
Helppotajuinen varhainen kameleonttitoisto on **124**: **1.Tg2!** bxa3 2.Tf2 a2 3.Dd4 e5 4.Re2+ Kc2+ 5.Dd1+ Txd1# ja 1.- b3 2.Kf1 Kd1 3.Rh3 Tc1 4.Rf2+ Kd2+ 5.De1+ Txe1#. Miroslav Havelin tunnettu 13i# kameleonttitoisto ilmestyi 1923, joten olisiko tämä Rohrin esitys ensimmäinen laatuaan itsemattissa? Böömiläisestä ja mallimatteista ollaan toki kaukana.

**123 D. G. McIntyre**  
Alain White Album 1920



3i#                      12+8

**124 Dr. Hugo Rohr**  
15712. Dt. Schachzeitung 20.3.1921  
om.: Otto Ackermann



5i#                      5+7

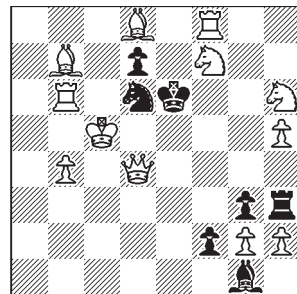
Makoisana välipalana maistunee **I25**, yllättävän hankala ratkaista-va, jossa on pieni esipeli \*1.- Txh5+ 2.De5+ Txe5 3.Ld5+ Txd5#. Ratkaisu **1.Dd3!** (sp.) 1.- Txh5+ 2.Df5+ Txf5+ 3.Ld5+, 1.- gxh2 2.Rg5+ Ke5 3.Dc3+ Txc3# 1.- Lxh2 2.Df1! Th4/Txh5+ 3.Dc4+/Ld5+ TxD/L#, 2.- Lg1 3.De1+ fxe1~#.

Niin artikkelini I osassa kuin tässäkin esittelen lukuisia ns. *fata morgana*-tehtäviä. Ne ovat vaihdelmaitsematteja eli itsematteja, joiden alkuaemassa mustan kaikkiin siirtoihin valkealla on itsematti. Jos temposiirtoa tai -manööveria ei ole tarjolla, valkea purkaa alkuaemassa siirtopakon, jolloin ratkaisu on erilainen. Se voi olla selvästikin pitempi kuin vaihdelma. *Fata morgana* on käsitteenä syytä tuntea, muuten iso osa varhaisista itsemateista voi jäädä sisällöltään arvoitukselliseksi. On hyvä tapa merkitä vaihdelma asteriskilla (\*) kuvion alle vaatimuksen yhteyteen, jotta se ei jää ratkaisijalta näkemättä.

Lajityyppinsä parhaita edustajia oli **I26**, josta löytyy houkutuksiakin, joskaan ei varsinaista monivaihepelejä: \*1.- Lh8/Ld6 2.T4xh8/Txd6; 1.Dc8? Lb8! 1.Td8? Lg7! 1.Te7? Ld6! **1.Tdh7!** (sp.) Lh8/Ld6 2.T7xh8/Df7+ b4/Re6#. Uraava alkusiirto, kaksi jatkon- ja yksi matinmuutos!

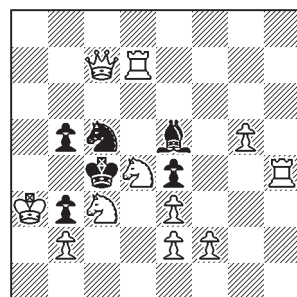
Dentist-teema on yksi harvoista itsemateille määritellyistä teemoista. Siinä musta puolustussiiroillaan päästää epäsuorasti valkean nappulan, joka puolestaan shakkaa niin, että päästäneen nappulan on tehtävä matti lyömällä shakkaava nappula. Tyylikäs **I27**

### I25 George Hume Chess Amateur 1921



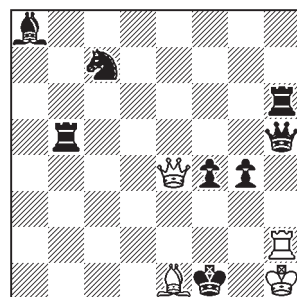
3i# 12+7

### I26 Philip H. Williams Chess Amateur 1922



2i#\* 11+6

### I27 Rud Prytz Chemnitzer Tageblatt 1925



2i# 4+8

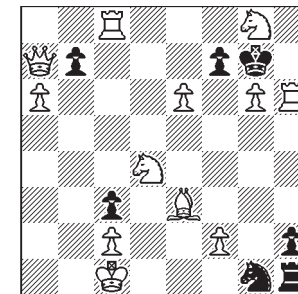
sanoo asian napakammin kuin parhaatkaan selitykset: **1.Ld2!** (2.Dg2+) 1.- Tb7 2.Db1+, 1.- Tc6 2.Dc4+, 1.- Td5 2.Dd3+, 1.- Rd5 2.Dxf4+ ja 1.- f3 2.De2+. Monessa suhteessa ylittämättömän taloudellinen 5-kertainen esitys, joka edeltää ainakin viisi myöhempiä tehtävää.

Pickaninny ei ollut itsematissa täyttänyt vielä montakaan vuotta, kun se jo kahdennettiin, vieläpä kahden laatijan voimin samassa kilpailussa (toinen Anders Olson, *FIDE-albumi 1914-1944/III*, n:o 16). **I28** on näistä kahdesta mielestäni rakenteeltaan parempi: **1.Rc6!** (sp) 1.- bxa6 2.Ra5, 1.- b6 2.Lxb6, 1.- b5 2.Rb4, 1.- bxc6 2.Lc5, 1.- fxe6 2.Re5, 1.- f6 2.Ld4, 1.- f5 2.Lf4 ja 1.- fxg6 2.Lg5. Ei syvällistä, mutta pattitehtävä tämä ei ole, sillä se ratkeaisi myös siirrolla 1.Dxb7 (nyt kumoaa 1.- Rh3+!).

Aivan tavallista ei ollut, että *fata morgana*-tehtävässä sekä vaihdelma että ratkaisu olivat 4-siirtoisia, kuten **I29**:ssä: \*1.- gxh6 2.De8+ Ld7 3.Lb3 Lxe8 4.Tc7+ Kxc7#, **1.Lh7!** (sp) gxh6 2.Dg2+ Ld5 3.Le4 Lxe4 4.Dc2+ Lxc2#.

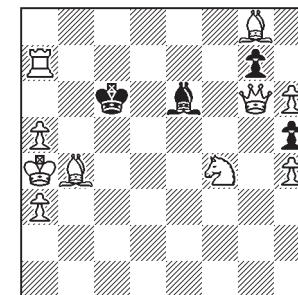
Pickaninnystä ei ennätysesityksillä ollut kaikkea sanottu, ei ehkä edes kovin paljon. Hollantilaismestari antoi 3-siirtoisellaan **I30** uuden tulkinnan aiheesta: temaattinen alkusiirto ja 4-kertainen valkokatko 4. rivillä: **1.Df6!** (sp). 1.- gxf6 2.Tg4 f5 3.Lf4, 1.- g6 2.Rf2 g5 3.Re4, 1.- g5 2.Td5 cxd5 3.Ld4 ja 1.- gxh6 2.Lg5 hxg5 3.e4. Vaikuttava suoritus, vaikka kaikki 3. siirrot eivät olekaan puhtaita (= pelk-

### I28 Leonid I. Kubbel 1. p. e.a. Magyar Sakkvilág 1925



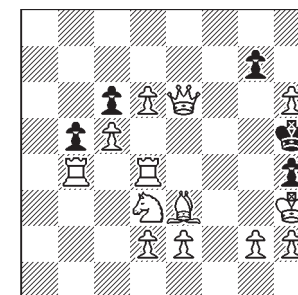
2i# 12+7

### I29 Saturnin Limbach & Marian Wójcik 1. p. Tijdschrift van de KNSB 1926



4i#\* 10+4

### I30 Jan Hartong The Problemist 1927



3i# 13+5

kiä) katkoja.

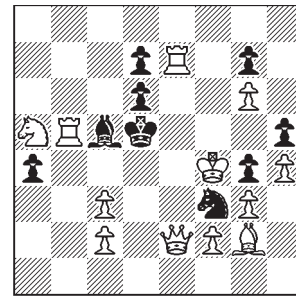
Looginen koulukunta dominoi tuolloin ja varsinkin myöhemmin pitkissä itsemateissa. Lyhyehkö **I31** on kuitenkin onneksi löytänyt tiensä koosteeseemme. A-muodon koetelma 1.De6+ dxe6 2.Te5+?? vihjaa, että e-linjan upseerien järjestystä täytyy vaihtaa. Niinpä Turton-kahdennus: **1.Df1!** a3 2.Te1 a2 3.De2 a1~ 4.De6+ dxe6 5.Te5+. B-muodon koetelma 1.Te5+ dxe5 2.De6+?? on analoginen, samoin kuin lääke sen haittaan. Tällä kertaa heikompi nappula siirtyy eteen, eli Loyd-Turton: **1.Tf7!** a3 2.De8 a2 3.Te7 a1~ 4.Te5+ dxe5 5.De6+. Mustan 0-sarjat tekevät tehtävästä hiukan sarjasiirtoismaisena, mutta sellaista on näinkin pitkässä kahdennustehtävässä vaikea välttää.

1900-luvun alulle antoi oman leimansa molemminpuolinen täyskorotus eli ns. Babson-teema, jossa mustan korotukseen valkea vastaa samanlaisella korotuksella. Joseph N. Babsonin ensiesitys ilmestyi 1913 *Pittsburgh Gazette Times* -lehdessä. Babson ei onnistunut koskaan laatimaan teemaansa ihanne-muodossa, eli niin, että temaattisia sotilaita olisi kummallakin vain yksi ja kummankaan korotussirot eivät olisi lyöntejä. **I32** voi olla tässä suhteessa teeman ensiesitys, joka on vaatinut aika räikeän alkusiirron: **1.h8D!** (sp), 1.- b1D 2.c8D (2.c8L? Db8!) Dxf5+/Dc1 3.g5+. 1.- b1T 2.c8T Tb8/Tb5 3.Txb8/Dxb5, 1.- b1L 2.c8L (2.c8D? Lxf5!) Lxf5 3.Lxf5 ja 1.- b1R 2.c8R Rxa3/Rd2 3.Txa3/Rxd2.

Paljosta patteripelistä huolimatta

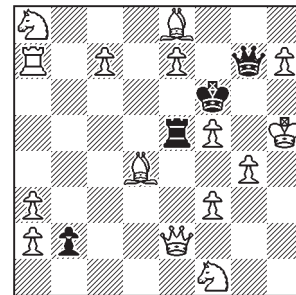
### I31 Georges Fuchs

1. p. *Tijdschrift v.d. KNSB 1927*



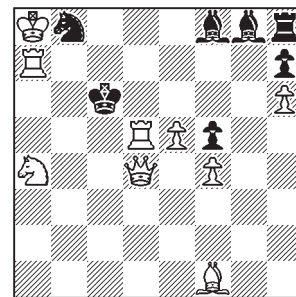
5i# b) vKf5 12+9

### I32 Kristian Nielsen Palk. 2. Babson-T 1927/8



3i# 15+4

### I33 Rud Prytz v. kum. *Die Schwalbe 1928*



3i# 9+7

emme ole vielä nähneet puolipatteria – niitäkin oli varmaan esitetty – joten yllättävää onkin nähdä tehtävän **I33 kolmannespatteri**. Siirtopakkoasema johtaa viiteen muunnelmaan: **1.Tda5!** (sp), 1.- R~ 2.Dd6+ Lxd6 3.Lg2+ Ld5#, 1.- Ld6 2.Dd5+ Lxd5 3.T5a6+ Rxa6#, 1.- Lc5 2.Dd7+ Rxd7 3.Lg2+ Ld5#, 1.- Le6 2.T5a6+ Rxa6 3.Dd6+ Lxd6# ja 1.- Lc4 2.Tc5+ Lxc5 3.Dd7+ Rxd7#.

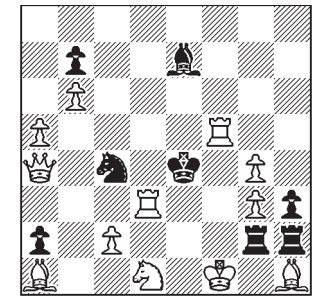
Nenad Petrović suuntasi jo varhain tarmonsensa ennätystehtäviin. Vaihdelmatehtävässä **I34** mL lyödään 9 ruudulla, mutta koska valkealta puuttuu tempo, **1.De8!**:n jälkeen kaikki muuttuu, ja mR lyödään 7 eri ruudulla ja kiinnitetään yhdellä (1.- Re5 2.Dxe7), aina matein 2.- Txxh1#. Petrović julkaisi samana vuonna (1. kum. *The Problemist* 1928) ennätyksen, jossa vaihdelman 14 (!) T-siirtoa vaihtuvat ratkaisun mR:n 8 siirtoon.

Numero **I35** on sekin *fata morgana*, tällä kertaa myös aito itsematti, jossa valkea ei pysty ylläpitämään vaihdelmää \*1.- Txb7 2.Dxa8 g2#, 1.- Lxb7 2.Txe5+ Kxe5#. Niinpä **1.Db6!** (sp) 1.- Txb7 2.Db1+ Txb1#, 1.- Lxb7 2.Dxe3+ Kxe3#. Harvinaisuus: kaksi jatkon- ja matinmuutosta, kokonaisuus vielä yllättävän avoimessa asemassa.

Itsemateista ei tietenkään voi puhua ilman Wolfgang Paulya, joka oli myös asymmetriatehtävien taitaja. Tehtävässä **I36** nämä Pauly'n erikoisalueet yhtyvät. Alkusiirto **1.Lc6!** (sp) johtaa kahteen toistomuunnelmaan: 1.- Ke6 2.Tg6+ Kf5 3.De4+ Txe4 4.Th5+ Kxg6 5.Le8+ Txe8# ja 1.- Kf5 2.Tf7+ Ke6 3.Ld5+ Txd5 4.Te8+ Kxf7 5.Dh5+

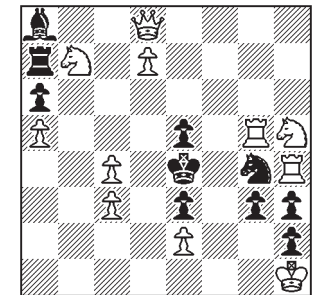
### I34 Nenad Petrović

1. kum. *Jas 1928*



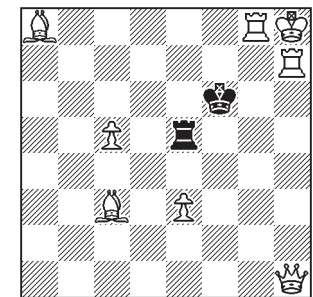
2i# 12+8

### I35 Eustachy Wolansky 1. kum. *Polski Zadanowiec 1929*



2i# 11+10

### I36 Wolfgang Pauly 1. p. *Leipziger Zeitung 1930*



5i# 8+2

Txxh5#. Valkeat ja mustat tornit keskeneään ja vD/L vaihtavat tehtäviä.

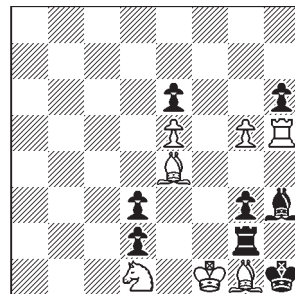
Cheney-Loyd eli intialainen pysyvin katkoin oli esitetty jo 2i#:ssa (Henry & Edgar Bettman, *Buffalo Sunday Times* 1886), mutta idea sopi hyvin kahdennettavaksi vaihdelmamuotoisena 3i#:na, kuten tehtävässä **I37**: \*1.- hxg5 2.Th8 g4 3.Lh7, **1.La8!** hxg5 2.Th7 g4 3.Tb7.

Mahtoiko ”tanskalainen velho” aavistaa, millaisen Pandoran lippaan hän avasi tehtävällään **I38**, joka esittää korotukset DTLR ”oikeassa” järjestyksessä”: **1.h8D+!** Kg6 2.g8T+ Kxf7 3.e8L+ Ke6 4.d8R+ Txd8#? Tehtävä on sittemmin poikunut seuraajia niin, että AUW on esitetty sekä oikein- että väärinpäin, sekä neljällä että kahdeksalla sotilaalla jne.

Toinen tanskalaislaatija osoitti tehtävällään **I39**, miten taloudellisesti valkea täyskorotus onnistuu 2i#:ssa: \*1.- Txd7 2.exd7; **1.e7!** (2.exd8T), 1.- Txc8 2.dxc8D, 1.- Txd7 2.e8L, 1.- Te8 2.dxe8T, 1.- Tf8 2.exf8R ja 1.- Tg8 2.hxg8L. Tehtävässä on itse asiassa AUW + T- ja L-korotus, olkoonkin, että 2.exd8T on ns. virtuaali- eli valeuhkaus, joka ei koskaan toteudu.

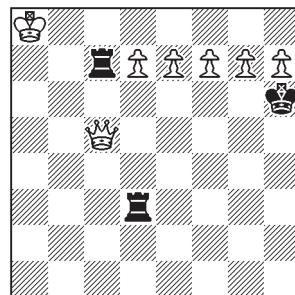
Böömiläisen koulukunnan laatijat tyytyivät itsemateissa vaatimaan kahta mallimattia, sillä lajityypin vaikeudet tunnustettiin. I maailmansodan jälkeen alkoivat yleistyä itsematit, joissa yksi tai kaksi ms:ta ohjattiin mattiruu-

### **I37 Anton Trilling** *Die Schwalbe 1931*



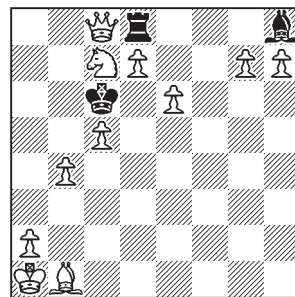
3i#\* 7+8

### **I38 Knud Hannemann** *Tijdschrift N.I.S.B. 1931*



4i# 7+3

### **I39 Karl Larsen** *2. p. Skakbladet 1933*



2i# 11+3

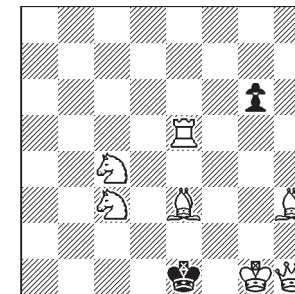
tuihin, mieluummin hiljaisiin siirtoihin ja toistomatein – nekin böömiläisen koulun ihanteita. Esimerkkinä olkoon **I40**, jossa alkusiirto on temaattinen syöttö: **1.Th5!** gxh5 2.Lf4 h4 3.Kh2+ Kf2 4.Lg3+ hxg3# ja 1.- g5 2.Lg2 g4 3.Th2 g3 4.Lf2+ gxf2#. Tässä toinen matti toistuu ensimmäiseen nähden viistosti yhden askelen alempana.

Näimme jo tehtävässä I05 valkean vapaaehtoiset grimshaw-katkot. Ne voivat olla myös 2i#:n pääidea, kuten tehtävässä **I41**: **1.Td3!** (sp), 1.- cxb3 2.Lb5 b2# ja 1.- cxd3 2.Tb5 d2#. Mattitehtävissä nämä grimshaw-katkot yleensä estävät mustaa tulehasta patiksi.

Tehtävä **I42** olkoon taas esimerkkinä siitä, miten pitkälle muunnelmien rakentelussa oli päästy, ja samalla pieni kunnianosoitus ehkä jo unohtuneelle laatijanimelle. Alkusiirto **1.Dd5!** (sp) tuo voimaa pitkälle halkaisijalle. Jatkot ovat 1.- bxa3 2.Tf1+! gxf1L 3.Dg2+ Lxg2 4.Lxg2 Kxg2#, 2.- gxf1R 3.Dg8+ Rg3 4.e4! Kg2#, 1.- b3 2.Tf6 b~ 3.Tc6 ~ 4.Dxg2+ Kxg2# ja 1.- bxc3 2.Tf7 c2 3.Tb7 c1~ 4.Dg2+ Kxg2#. Muun muassa kolme erilaista katkoa a8-h1-halkaisijalla ja yllättävä uhraus 2.Tf1+ kompensoinevat saman matin toistumista. Olen lisännyt vsh3:n sivuratkaisun 1.Th3 torjumiseksi.

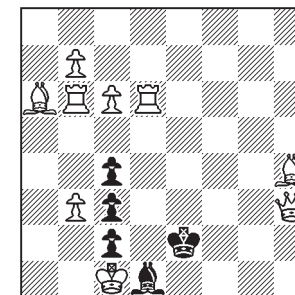
Itsemattikirjansa alussa Chlubna käsittelee tehtäviä, joissa itsemattivaatimus on oikeutettu. Tehtävä **I43**

### **I40 Dr. Jindrich Fritz** *Prager Presse 1932*



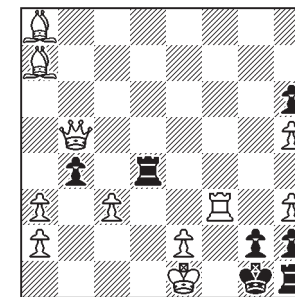
4i# 7+2

### **I41 Frederik W. Nanning** *De Maasbode 1933*



2i# 9+5

### **I42 Lucjan Wiewierowski** *Wiener Schachzeitung 1933*



4i# 11+7



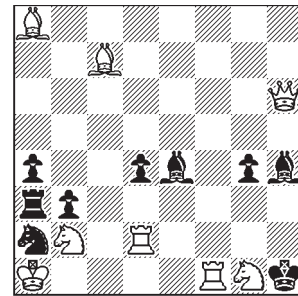
esittää Goethart-teemaa: valkea voi päästää mustan nappulan, koska musta on itse puolustusiirrollaan katkaissut sen linjan. Päämuunnelmien **1.Tb1!** (sp), 1.- d3 2.Rf3+ Rc1# ja 1.- g3 2.Rh3+ Rc1# lisäksi tehtävässä on sievä sivumuunnelma 1.- Lg2 2.Re2+ Rc1#. Chlubna ei usko, että tällainen tulkinta olisi 2#-tehtävässä mahdollinen mm. sivuratkaisuvaaran vuoksi. Tässä tapauksessa siis teema itsessään ei oikeuta itsemattimuotoa, vaan sen toteutus.

Itäsaksalainen Wolfgang Weber lie-nee nimenä tuttu niillekin, jotka eivät ole itsematteihin perehtyneet. Hänen tavaramerkkinsä olivat nimenomaan 3- ja pitempisiirtoiset *fata morgana*, joissa oli usein yhden siirron vaihdelma (ns. Weber-tyyppinen *fata morgana*). Tehtävässä **I44** se on \*1.- Lxe5#. Välittömän tempon puutteen valkea korvaa kahdella tempokolmiolla näin: **1.Dxe6!** Le5+ 2.Df6 Lf4 3.De5 ja 1.- Lc1 2.Dd6+ Lf4 3.De5.

Tehtävässä **I45** esiintyy vT-patterin sekä vD:n ja mR-patterin kaksintaistelua. Alkusiirron **1.Dh6!** jälkeen uhkaa 2.Tb2+ valkean käyttäessä hyväksi toisen mR:n massaa. Jos ko. R siirtyy, niin 1.- Rc3 2.Tb3+ ja 1.- Rg(c)1 2.Tb1+. Muunnelmissa 1.- Rf4 2.Dh4+ ja 1.- Rg3 2.Dg5+ mR katkaisee vD:n tien mustan mattilinjalta. Tehtävän suhteellisen alhainen sijoitus hollantilaislähteen kilpailussa johtuu matittomista alkuasemashakeista 1.- R4~+.

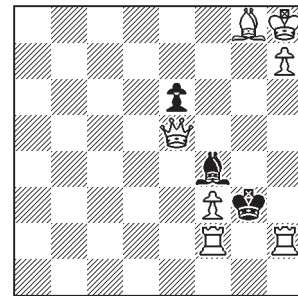
Tunnetun puolalaisen itsemattilaati-  
jan tuttu taloudellinen K-patteritehtävä **I46** alkaa hyvällä shakkauksen mah-

### I43 Viggo Klausen Palk. DSK 1935



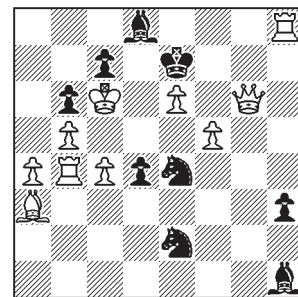
2i# 8+9

### I44 Wolfgang Weber Kum. Die Schwalbe 1936



3i#\* 7+3

### I45 Gerardus Drese 2. kum. Tijdschrift N.S.B. 1937



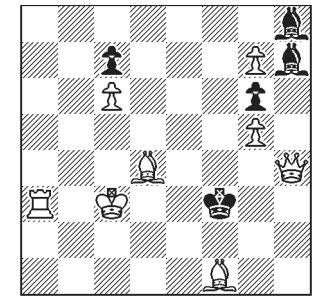
2i# 10+9

dollistavalla alkusiirrolla **1.Lc5!** (sp), 1.- Lxg7+ 2.Kc4+ Lc3 3.Kd5 Lg8# ja 1.- Lg8 2.Kd4+ Lb3 3.Ke5 Lxg7#. Jälkimmäinen on ns. avomatti, jossa matitettavan K:n ympäröidyt ovat miehittämättömät. Mustan avokuningas lisää aseman avaruuden tuntua.

Dentist- ja Babson-teemojen lisäksi on olemassa Prytz-teema, joka on määritelty itsemateille. Sitä esittää **I47**, jossa esiintyy mustia pienkorotuksia mT:n linjalla, jolloin syntyy kaksi tai useampia pattereita. Kolme vuotta aikaisemmin Prytz oli esittänyt idean 2i#:ssa, mutta 3i#:ssa teema on paljon rikkaampi. Varsinaisen teeman idea on, että valkea sekä kyyditsee aktiivisesti patterin etunappuloita että pakottaa ne siirtymään siirtopakolla. Alkusiirto **1.Rb5!** uhkaa 2.Tc1+ bxc1L/bxc1R 3.Ra3+/Ld3+ Lxa3/Rxd3#, johon musta vastaa vielä neljällä pienkorotuksella: 1.- g1L 2.Tf2 g4 3.Th4 Lxf2#, 1.- g1R 2.Tf4+ gxf4 3.Th4 R~#, 1.- gxf1L 2.e3 ~ 3.d3+ Lxd3# ja 1.- gxf1R 2.Rf5! Kd5 3.Re3+ Rxe3#. Tämä teemaesitys voi hiljaisine siirtoineen olla vieläkin parasta, mitä ideasta on laadittu.

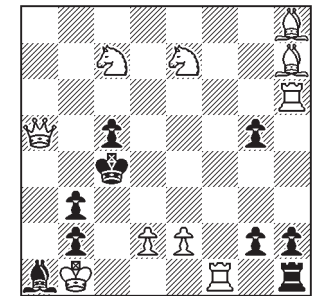
Valkokatkot ovat mitä aidoin itsemattiaihe, katkoopa valkean linjoja kumpi tahansa. Parit grimshaw-katkot olemme jo nähneetkin. Tehtävässä **I48** valkean täytyy varautua siihen, että mK lähtee liikkeelle, ja samalla pitää kieli keskellä suuta, jotta ei törmäile mattipattereiden tielle. Koetelmat 1.Tc5? Kg7! ja 1.Td8? Kg8! antavat suuntaa. **1.Tc4!** (sp) 1.- Kg7 2.Le5+ K~ 3.Td4! ja 1.- Kg8 2.Tg4+ Kh8 3.Lg3!.

### I46 Jan Rusek Tidskrift för Schack 1937



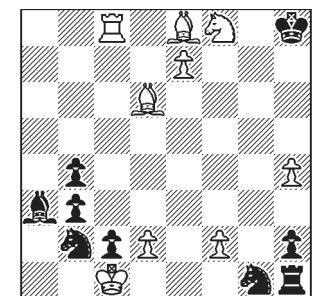
3i# 8+5

### I47 Rud Prytz Skakbladet 1937



3i# 10+9

### I48 Sigmund Herland 2. p. Revista Româna de Sah 1937



4i# 9+9

Tässäkin esiintyvät grimshaw-katkot, jos hyväksytään, että katkot ovat vastavuoroiset kahden samanvärisen nappulan välillä ruudusta riippumatta.

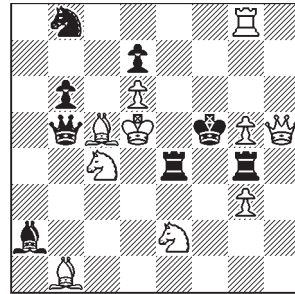
Norjalaislaatijan **I49** on ajan-kohtaansa nähden moderni. Mustan puolustuksen motiivi (oman nappulan päästö) on sama kuin sen haitta, lisänä vielä toisen valkean nappulan suora päästö duaalinvälttömotiivina: **1.De8!** (2.De6+ dxe6#), 1.- Dxb1 2.De5+ (2.Rd4+?) Txe5#, 1.- Lxb1 2.Rd4+ (2.De5+?) Txd4#. Itsemattiaiheita kautta linjan!

Böömiläinen **I50** esittää kameleontititoiston. Vaihtelevaan peliin antaa oman sävöksensä, että vT ja vL vuorollaan vapauttavat mD:n nurkastaan: **1.Kd3!** (sp), 1.- b5 2.Ld4 b4 3.Dxe3+ Kf1 4.Lxg2+ Dxc2 5.De2+ Dxe2#, 1.- bxc5 2.Kxe3 c4 3.Txc2+ Dxc2 4.De1+ Df1 5.Df2+ Dxf2#. Ainoa böömiläinen kauneusvirhe on msh2...

Myös tehtävässä **I51** on moderni ote, jonka synnyttää mustan aktiivinen vastapeli. Valkean tavoite on saada toinen R:nsa päästettyä, jolloin seuraisi Dg5+ ja Rxf2+ L/Rxf2 matein. **1.h8L!** uhkaa 2.Ld4, tai jos 2.- Tb2/Lb3, niin 3.Le5+ dxe5 4.Dg5+ Kh3 5.Rxf2+. Mustan paras puolustus näyttäisi olevan Kling-manööveri 1.- La6 2.Ld4 Tb5 päästäen molemmat vR:t. Nyt valkea pelaa kuitenkin 3.Lb2! estääkseen 3.- Tb1:n, ja niinpä 3.- T~ 4.Dg5+ Kh3 5.1Rxf2+ ratkaisee.

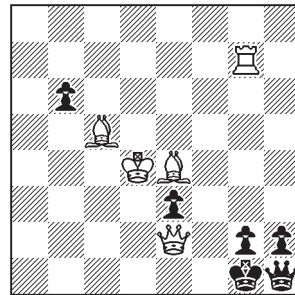
Mustan K-patteria voi käsitellä puhtaana ennätysmateriaalina, kuten tehtävässä **I52**, jossa mK avaa mattilinjan peräti 6 (tai 7) kertaa: **1.Db4!**

#### I49 Alfred Karlström 1. p. Skakbladet 1938



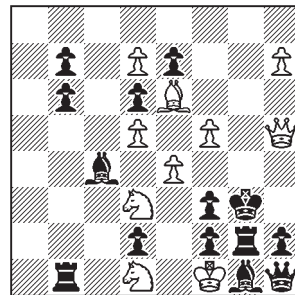
2i# 10+8

#### I50 Ladislav Knotek v. Ceskoslov. šach 1938



5i# 5+6

#### I51 Stephan Gradstein 1. p. Limburgsch Dagblad 1938



5i# 10+14

(2.Txe4+ Kxe4#), 1.- Tc5 2.Dxd4+ Kxd4#, 1.- dT~ 2.Dxd6+ Kxd6#, 1.- Dxc7 2.Txe6+ Kxe6#, 1.- Rc5 2.Lxf6+ Kxf6#, 1.- fxe3 2.f4+ Kxf4# ja 1.- dxe3 2.Dxe4+ Kxe4#.

Eräänlainen ennätyspyrintö on myös **I53: 1.Ta8!** (sp), 1.- Rh3 2.Rd6! Rxc5/Rf4/Rg1 3.DxR/DxR/TxR Lxa2 4.Txa2 e2#, 1.- Kc4 2.Dc6+ Kb4 3.a3+ Kb3 4.Dc2+ Lxc2#, 1.- Lxa2 2.Rf4+ Kc4 3.Dc3+ Kb5 4.Db3+ Lxb3#, 1.- Rxf3 2.Dc3+ Kxe4 3.Ta4+ Rd4 4.Dc2+ Lxc2# ja 1.- Re2 2.Re5+ Kd4 3.Db6+ Kxd5 4.Rc3+ Rxc3#. Peräti viisi ankaran böömiläisen ihanteen mukaista mallimattia: mK:ta lukuun ottamatta mustalla ei ole yhdessäkään mattiasemassa edes yhtä joutilasta sotilasta!

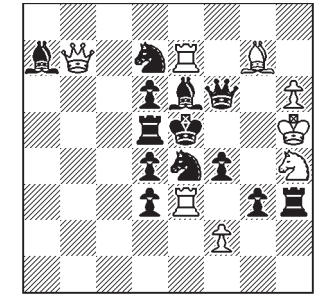
Siihen nähden, miten ahkerasti nykylaatijat hyödyntävät valkean puolikiinnitystä, niiden poissaolo maailmansotien välisistä itsemateista on silmiinpistävä. Yllättävää onkin yht'äkkiä törmätä italialaismestarin *kolmanneskiinnitykseen* tehtävässä

**I54:** temaattinen alkusiirto **1.Rc5!** uhkaa 2.dRx4+ D/Txe4 3.Rxa4+ Txa4#. Teemamuunnelmat 1.- Rb2 2.Rcxe4+ D/Txe4 3.Tc4+ Rxc4#, 1.- d2 2.dRx4+ D/Txe4 3.Tc4+ Kxc4#. Siirtojen toistumisesta huolimatta tehtävä on edistysaskel, sillä kukin kolmanneskiinnitystyistä upseereista on loppuasemassa vuorollaan kiinnitettyinä.

#### Yhteenveto

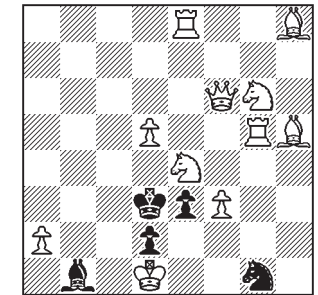
Edellä nähdyt 34 2–5-siirtoista ensimmäiseen maailmansotien välisenä aikana julkaistua itsemattia ovat sub-

#### I52 Christian Christensen Skakbladet 1940



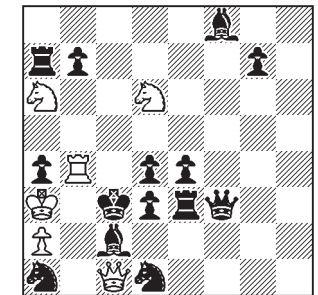
2i# 8+13

#### I53 Bohumil Štípa 1. p. Naš rozhlas 1940



4i# 11+5

#### I54 Adriano Chicco 4. p. L'Italia Scacchistica 1941



3i# 6+14

jektiivinen otos. Pahimpia vääristymiä korjannee se, että lähteinäni ovat olleet ensiluokkaiset tehtäväkokoelmat. Oman vääristymänsä aiheuttaa keskittymiseni vain lyhyisiin tehtäviin. Siitä ovat kärsineet loogiset ja mallimattitehtävät, joista tosin varsinkin edellisten kulta-aika on koittanut vasta omana aikanamme.

Maantieteellisesti itsematit saavuttivat lähes jokaisen kolkkan Euroopassa, tärkeänä poikkeuksena Neuvostoliitto (L. Kubbelia lukuun ottamatta). Pohjoismaista kiinnittyy huomio erityisesti Tanskan vahvaan panokseen. Pohjois-Amerikassa Shinkman (ja muutkin) jatkoi huipputehtävien luomista, vaikka ei ole tähän II osan koosteeseen päässytäkään.

Lyhimpien tehtävien rakennetta hallitsi vielä *fata morgana* -tyyppi. Monivaiheisiin ja tarkoituksellista houkutuspelejä sisältäviin tehtäviin innostuttiin vasta 1950-luvulla. Strategisia yksivaiheisia 2i#-tehtäviä laadittiin, mutta itsematin antoisinta aluetta olivat kuitenkin 3–5-siirtoiset. Ideoista olivat edelleen vahvimmin esillä patterit, kiinnitykset, katkot, korotukset, erilaiset linjasommitelmat jne. Edistysaskeleet 1800-lukuun verrattuna eivät kuulosta huimilta, mutta laatijoiden tekniikka ja saavutukset myös määrällisesti olivat jo toista luokkaa.

Kesti kuitenkin vielä hyvän aikaa, ennen kuin itsematin mahdollisuuksia alettiin toden teolla tutkia. A.G.

Ojanen kirjoitti heti sodan jälkeen aikakaudelle tyypillisesti: ”Vaikka strateginen itsematti osoittautuikin erittäin elinvoimaiseksi ja käyttökelpoiseksi, se ei pysty kilpailemaan vastaavan ortodoksisen [!] tehtäväveljensä kanssa. Sen sijaan tempoitsematti on osoittautunut ylivoimaiseksi ortodoksisen tempotehtävään verraten. Tempotehtävä [=vaihdelmatehtävä] onkin itsematin aidoin muoto ja sen kukista kaunein”. (*Suomen Shakki* 4/1946, s. 83). Ojanen oli toki suomalaisista itsemattilaatijoista taitavimpia, eikä hän ollut käsityksineen yksin.

Hitaasti edettiin muuallakin. Lopuksi lainaankin Michael Liptonin, R.C.O. Matthewsian ja John M. Ricen teosta *Chess Problems: Introduction to an Art* (Faber & Faber: London), joka ilmestyi vuonna 1963. Tekijät luonnehtivat itsemattia aika vaikeaksi laatia, koska siinä on rajoitettava kummankin K:n liikkeitä, ja toteavat: ”Itsematti on hyvin vanha tehtävälaji, mutta vasta viime vuosina laatijat ovat alkaneet hyödyntää kunnolla sen tarjoamia temaattisia mahdollisuuksia.” Näin siis vielä sata vuotta sen jälkeen, kun moderneja itsematteja voi sanoa alkaa laaditun!

En kirjoita tähän artikkeliini enää III osaa, mutta aiheesta kiinnostuneille suosittelen Chlubnan kirjaa lämpimästi, samoin kuin FIDE-albumeita vuosista 1945–1955 eteenpäin.

Lähteet:

Breuer, Josef: *Beispiele zur Ideengeschichte des Schachproblems*. Die Schwalbe: Wegberg/Aachen 1982.

Chlubna, Friedrich: *Das Matt des weißen Königs*. Eigenverlag: Wien 1995.

*FIDE Album 1914–1944/III*. Šahovska naklada: Zagreb 1975.